

1.5 | Újdonságok Svájc gáz- és villamos energia ágazataiban

Tárgyszavak: Svájc; gázipar; kockázatkezelés; ökoáram; villamosenergia-ipar.

A svájci gázipar jelenlegi helyzete

Bár még korai liberalizált európai gázpiacról beszélni, folyamatosak a törekvések a piacnyitás megvalósításra. A piacnyítással várhatóan nem fog csökkenni a gáz ára, ugyanakkor a gázfelhasználás Európában tovább nő az elkövetkezendő években, valamint nőnek a gázkitermelés és szállítás költségei is. A svájci gázpiac megnyitása a jövőben – a villamosenergia-piachoz hasonlóan – a gázpiac résztvevői részéről a kockázatkezelés nagyobb mértékű alkalmazását teszi szükségessé.

Az energiaszektor világméreteiben növekvő piacnyítási törekvésével nő az ágazat vállalatainak felelőssége. A gázpiac az Európában már liberalizált villamos energia piaccal nem hasonlítható össze. A földgázt néhány monopolhelyzetben levő társaság termeli ki és szállítja Európába.

Svájc távol esik a tengerektől. Nincsenek saját gázlelő helyei, ezért gáziparát jelentősen befolyásolják a szomszédos országok. A svájci gázpiac számára fontos az európai országokban folyó liberalizáció során végbemenő fejlesztések és folyamatok pontos megfigyelése, valamint a jövőben szükséges intézkedések megtétele. Az európai szabad gázpiac nem várhat Svájc felzárkózására, a folyamatban levő fejlesztésektől való lemaradás végzetes lehet az ország jövőbeni gazdasági helyzetére.

Irányzatok Európában

Európa országai között jelentős eltérések vannak a gázpiac liberalizációjának mértéke terén. A Svájccal szomszédos országokat tekintve:

- Németországban már 1998 áprilisában végrehajtották az EU-nak a belső földgázpiac kialakítására vonatkozó irányelvét és már

csak néhány törvényt kell a teljes körű liberalizáció érdekében elfogadni.

- Franciaországban ugyanakkor közismert a liberalizáció lassítása. A piacnak csak mintegy 20%-a nyitott, ez az EU-irányelvek szerint minimális nyitottságot jelent. Az állami tulajdonban levő Gaz de France még tartja erős pozícióját a francia gázpiacon.
- Olaszország gázpiacát széles körben megnyitotta. Bár jelenleg még sok nagyfogyasztó rendelkezik hosszú távú szerződéssel, az átalakítás folyamatos. A gázimport növelése érdekében szorosabbá vált a kapcsolat Olaszország és Oroszország között. Olaszország tervezi, hogy a legnagyobb orosz gáztermelővel, a GAZPROM-mal közösen új gázvezetékét fektetnek le a Fekete-tengeren át. Olaszországban a földgáz iránti kereslet nagyobb mértékben nő az európai átlagnál.
- Az osztrák gázpiacot a villamos energia piac megnyitásával 2001 őszén csaknem teljesen liberalizálták. Ez fontos Svájc számára, mert mint Alpok-menti és szárazföldi ország, az energiaellátást tekintve, Ausztriával hasonló helyzetű. Az energiahordozók felhasználása Ausztriában a gáz felé tolódik el: a teljes primer energiafelhasználás közel negyedét földgázból fedezik. Svájcban a gázfelhasználás részaránya 2001-ben mindössze 10% volt.

Európában a földgáz iránti kereslet évente átlagosan 2,5%-kal nő, ez a növekedés azonban erősen ingadozik. Az éghajlati viszonyok függvényében (pl. a hideg téli időszakokban) a gázfelhasználás erősen nőhet, de csökkenhet is. Fontos szerepet játszik a gázfogyasztók számának alakulása és az általuk felhasznált gáz mennyisége. A növekedés mértéke országonként változik, a fogyasztószám növekedésében az utóbbi években élen járt Magyarország és Lengyelország.

A svájci gázpiacot érő hatások

A gázpiac megnyitása Svájcban nem okoz jelentősebb mértékű gázárcsökkenést, ami kiélezi egyes nagy beszállítók pozícióharcát. Ennek oka, hogy a gázt exportáló országokban (Oroszország, Algéria és Líbia) még nem kezdődött meg a gázpiac megnyitása. Ezekben az országokban új beruházásokat hajtanak végre új gázlelőhelyek feltárására. Európa legnagyobb gáztermelő társaságánál, az orosz GAZPROM-nál a termelési költségek 10-szeres növekedése várható. Piacvezetőként a GAZPROM rendelkezik a legkedvezőbb lehetőségekkel ahhoz, hogy a

gázt Oroszországból elszállítsa. A fejlesztések hosszú távon a gázár növekedéséhez vezetnek.

A legtöbb európai ország hosszú távú vásárlási szerződéseik kikötéseket tartalmaznak a gázt importáló országok meghatározott mennyiségű gázszállítás kötelezettségéről, illetve a fogadó ország fizetési kötelezettségeiről („take-or-pay”). A termelők által végrehajtott nagyobb beruházások a jövőben is az éves legkisebb vásárolt gázmennyiség növelésével, illetve fizetési kötelezettséggel fedezhetők. A termelő országokban az infrastruktúra fentiek szerinti kialakításának realitását igazolja az a szövetségi energetikai hivatal tanulmányában közzétett előrejelzés, amely szerint az európai gázimport a mai 30%-os értékről 2020-ig több, mint 50%-ra nő.

Svájc gázfelhasználásának jövőbeni növekedése (a növekedés 2001-ben 4% volt) függ a konkurens energiahordozók (fűtőolaj, villamos energia, szén, biomassza) rendelkezésre állásától, a jövőben várható klímaváltozástól és a kiotoi jegyzőkönyv svájci ratifikálásától. A CO₂-kibocsátás a gázfűtő készülékekre való áttéréssel csökkenthető, mert gáztüzeléskor a fűtőolaj eltüzeléséhez képest több, mint 20%-kal kevesebb CO₂ keletkezik.

A kockázatkezelés egyre fontosabbá válik

A kockázatkezelés a jövőben nemcsak a gáztermelők számára – akik a beruházási és üzemeltetési költségeiket már ma is take-or-pay szerződések keretében biztosítják – fog egyre fontosabb szerepet játszani. A gázelosztókat is érik kockázati hatások, amelyek a piac liberalizálódásával erősödnek. Ilyen kockázat például az értékesített gázmennyiség, amelyet jelentősen befolyásol a téli időszak időjárási viszonyainak alakulása.

A gázelosztó vállalkozásoknak a jövőben biztosítaniuk kell a mennyiségi kockázatukat az átlagosnál melegebb telek esetére, amikor kevesebb a fűtésre felhasznált földgáz mennyisége, a liberalizált piacon az ellátási hiány esetén fellépő árkockázatok ellen megfelelő eszközökkel kell fellépniük. Ilyen eszköz például az időjárás előrejelzése. Az európai közművállalatok már napjainkban is a „fűtési napok száma (HDD)” alapján határozzák meg az értékesítendő gázmennyiségeket. Ha például egy meleg télen nem érnek el egy meghatározott számú HDD-t, az időjárást előrejelzők kiegyenlítő fizetést teljesítenek az érintett gáztársaságok részére. A gázkereskedő nyeresége az a prémium, amelyet a hideg telekre biztosított mennyiségből le tud vonni.

Az időjárás-előrejelzés az érintett vállalatok számára hatékony eszköz lehet abban, hogy a mennyiségi kockázatok egy biztosan számítható prémiummal ellensúlyozhatók legyenek.

Európa és Észak-Amerika gázpiacai ma még a kontinenshez kapcsolódnak, bár az utóbbi időben a gázszállító tartályhajóflották üzembehelyezésével a tendenciák az interkontinentalizáció felé tolódnak. A földgáz kereslete és kínálata Európában – ellentétben az USA-val és Nagy-Britanniával – alárendelt szerepet játszik az ár meghatározásában. Az USA-ban már létező ajánlati és keresleti központok (hub-ok) Európában még hiányoznak, ezért az ár nem átlátható. Az elosztó központok és a rugalmas ár alapvető feltétele a földgáziparban a spot és a határidős piacok megteremtésének. Közép-Európában jelenleg hiányzik a határidős piac, ezért a gázár az elosztói oldalról rögzített árakon a vevőkkel szemben elszámolható.

Liberalizált gázpiacon a kockázatkezelés eszközeinek nagyobb mértékű alkalmazása szükséges, mert a jövőben várható a gázárak részbeni elválasztása a kőolajártól.

Ökoáram a villamosenergia-iparban

Svájcban több, mint 400 villamos energiát termelő vállalat forgalmaz megújuló energiaforrásokból (napenergia, szélenergia, vízenergia, kevert termékek) előállított áramot, amelynek mennyisége egy év alatt több, mint megkétszereződött.

A svájci villamosenergia-műveknél (EVU) végzett közvéleménykutatás szerint az eladók száma, a kínálat skálája és a kereslet 2002-ben jelentősen nőtt. A kutatási eredmények kiértékelésekor megkülönböztették az ökoáramot (természet által előállított áram) és az egyéb, megújuló energiaforrásból előállított áramot.

2002 végén mintegy 96 000 felhasználó részére forgalmaztak megújuló energiaforrásból előállított áramot. Miután a fogyasztók egy része több, mint egy terméket „vásárol”, (pl. egy részben napenergiából előállított áramot, a fennmaradó részben vízenergiából előállított áramot), a fogyasztók száma kevesebb, becslések szerint 90 000. Az előző évben mintegy 50 000, a környezetet védő áramfogyasztó volt.

Míg a fogyasztók száma az előző évihez képest megkétszereződött, az értékesített árammennyiség 49 GWh-ról 174 GWh-ra növekedve több, mint háromszorosára nőtt. Különösen a vízenergiából és a kevert termékekből (víz- és napenergiából, illetve biomasszából) előállított árammennyiség növekedése volt jelentős.

A megújuló forrásokból előállított áramtermékek minősége nem azonos, amit különböző jelölésük is tükröz. Közel 60 vállalat 64 GWh áramot értékesített „természet által előállított” jelzéssel, erre az áramra alkalmazható az „ökoáram” kifejezés.

Többször az ökológiai teljesítmény beépítésével (pl. folyók folyási irányának megváltoztatása, vízlépcsők építése) és egy új, a környezetbarát áramtermelést biztosító kitermelési modell megalkotásával az ökológiai haszon igazolható.

Összeállította: Regősné Knoska Judit

Rohrer, M.: Schweizer Gasmarkt. = Gas Wasser Abwasser, 83. k. 9. sz. 2003. p. 679–682.

Der Markt für Ökostrom und weitere Stromprodukte aus erneuerbaren Energien in der Schweiz im Jahr 2002. = SEV Bulletin, 94. k. 18. sz. 2003. szept. 5. p. 33.